

Dankwoord bij de uitreiking van de Lucy B. en C.W. van der Hoogt-prijs 1978

Geachte *Jury*, Bestuur en leden van de Maatschappij der Ned. Letteren,
Beste collega's , Lieve vrienden en vriendinnen en even lieve kinderen van vrienden en vriendinnen,

Toen in Juli dit jaar langzaam tot mij doordrong dat mijn boek 'Het Schot' bekroond was met de van der Hoogtprijs kreeg ik een zeer vrolijk gevoel. Ik deed er weliswaar alles aan het af te dempen door mij het relatieve en toevallige van zo'n prijs voor ogen te houden, maar toch ...het vrolijke gevoel was sterker dan ik. Niet alleen vanwege de prijs en de lovende woorden over mijn schrijverschap, maar ook vanwege de redactie van het jury-rapport waaruit naar mijn gevoel bleek dan mijn bedoelingen met Het Schot wel degelijk goed waren overgekomen.

De nasmaak die ik wat dit betreft had overgehouden van de officiële kritiek - enkele uitzonderingen daargelaten - was nog al bitter. Uit zowel de lovende als de afbrekende kritieken bleek mij namelijk dat het boek voornamelijk gelezen was als een amusante vertelling. En dan waren er nog samenvattingen en interpretaties van de inhoud die mij verbijsterden, omdat ze naar *mijn* idee sloegen als een tang op een varken.

Het makkelijkst is natuurlijk deze kritieken naast je neer te leggen als niet ter zake kundig en gestijfd in je mening dat het met de officiële dagbladkritiek in Nederland maar droevig is gesteld, verder je eigen gang te gaan.

Ik vind echter dat je je als schrijver toch op z'n minst even moet afvragen om welke reden je bedoelingen dan niet duidelijk zijn overgekomen. Wat is er mis in je vorm en presentatie, in je manier van vertellen en schrijven als een - naar mijn idee - hard boek dat gaat over wraak en angst en de onmacht van een beginnende puber om greep te krijgen op en begrip te krijgen voor zijn directe omgeving door toch min of meer geoefende lezers als een amusante vertelling wordt ondergaan? Is dat verdringing bij die lezer van eigen wraak- , angst- , en onmachtgevoelens? Maar als dat zo is dan nog blijft de vraag geldig of ik met mijn manier van schrijven misschien te veel ruimte gegeven had om te verdringen, te weinig dwingend was en op die wijze verdringing mogelijk maakte of misschien wel aanmoedigde.

Concreter gezegd vroeg ik mij af of het voor mijn manier van schrijven essentiële gebruik van humor wel de geëigende manier was om - zeg maar - minder vrolijke emoties en feiten mee over te brengen.

Ik had - zeker ook uit zelfbehoud - besloten de vraag ontkennend te beantwoorden en de critici die 'Het Schot' als een amusante vertelling hadden ondergaan te kwalificeren als humorloze individuen, eenvoudige types die niet weten dat humor meestal niet amusant is en zeker niet om te lachen. Al wordt dit laatste - geef ik toe ook door mij - nog wel eens vergeten.

Nu ik dan toch de kans krijg om terug te slaan en alles te zeggen moet mij van het hart dat ik wat betreft 'Het Schot' nog een heimelijke noot op mijn zang had die tot nu toe niet is onderkend. Misschien wel omdat die noot onterecht was. Het boek gaat zoals al u allen weet over een 13-jarige jongen, maar dan wel een jongen wiens hele psychies hebben en houden in sterke mate beïnvloed is door de tweede wereldoorlog die hij van z'n 2e tot 7e Jaar, vrij onbewust , terzijde - maar vaak ook van heel dichtbij meemaakte. Dat ik in 1974 juist dit boek begon te schrijven heeft veel te maken met het feit dat mijn kinderen Suzanne en Nathalie op dat moment 4 en 6 jaar oud waren en mijn vrouw Marianne en ik ons realiseerden hoe de omgeving waarin zij opgroeiden verschilde van die waarin wij opgegroeid waren. Vooral als je de angsten en maatschappelijke onzekerheid van onze ouders afzet tegenover de betrekkelijke zekerheid van hun ouders. Mijn stiekeme hoop. De noot die ik op mijn zang had, was dat een of andere criticus mij, of althans mijn boek zou indelen. Indelen in een categorie, zodat ik dan eindelijk als schrijver ergens bij zou horen en ik niet langer in m'n eentje naar mijn identiteit als schrijver zou moeten zoeken.

Zoals de groep schrijvers die de oorlog als adolescent hadden meegemaakt grotendeels was samengebracht onder de noemer 'vijftigers', zo zou ik geplaatst worden in de groep van 'veertigers'. Want zo oud zijn de mensen nu inmiddels die de oorlog als peuter en kleuter hebben meegemaakt of - om in psychoanalytische termen te spreken -

er hun anale, fallische en oedipale fase door zagen beïnvloed. Veertigers wier kinderlijke fantasiewereld niet ingevuld werd door plaatjes uit sprookjesboeken, maar door de beelden van Duitse marcherende soldaten, plaatjes van soldaten aan het front, plaatjes van kapotgeschoten Russen, beelden van kanonnen, uitgebrande en in puin gezakte huizen, luchtalarm, gejang van bommenwerpers en jagers, ontploffingen, tanks, uniformen, beelden van broodmagere mensen die het portiek van je huis invluchten om daar even snel hun diarree de vrije loop te laten en later na de oorlog de beelden van stapels uitgemergelde lijken en de toestanden in concentratiekampen.

Als ik voor mezelf een verklaring probeer te vinden voor de manier waarop ik in mijn verhalen werkelijkheid en fictie vermeng - en ik vooral bezig lijk te zijn om de fictie zo werkelijk mogelijk te maken en zo werkelijk mogelijk uit te beelden, om fictie nog werkelijker te maken dan de werkelijkheid - dan zoek ik de verklaring daarvoor in het realiteitskarakter van de oorlogsfantasieën die mijn vroege jeugd bepaalden. Maar goed, niemand heeft mij ingedeeld in deze groep 'veertigers'. Die groep bestaat misschien ook wel niet. Dus ga ik maar in m'n eentje verder.

Zo vrolijk als de toekenning van de prijs mij maakte, zo somber werd ik van het vooruitzicht van de officiële uitreiking. Het liefst had ik een briefje van de secretaris van de Maatschappij der Nederlandse Letteren ontvangen waarin mij meegedeeld werd dat 'hen via de BVD ter ore was gekomen dat ik mij die uitreiking nogal moeizaam voorstelde en dat ze daarom - en ook om geheime BVD-informatie nu eens in positieve zin te gebruiken - besloten hadden mij een en ander per envelop te doen toekomen. Eigenlijk ben ik nu pas blij dat de BVD op dit punt alweer verstek heeft laten gaan. Mijn scepsis was: wie wil er nou een feestje houden omdat ik een prijs gekregen heb? Die scepsis blijkt ongegrond. Iedereen wil altijd wel een feestje houden om welke aanleiding dan ook.

Ik ben erg blij en overdonderd door de aanwezigheid van de aanwezigen, en ook de enthousiaste reacties van vele afwezigen en ik ben erg dankbaar voor het optreden van mijn vrienden Joost Matthijsen, Rutger Kopland en Frits Müller.

Ik sta er eigenlijk nog al verbaasd tegen aan te kijken. Het geeft mij het gevoel wél degelijk ergens bij te horen.

Het instituut 'literaire prijs' is, als je er over nadenkt, maar een raar soort instituut. Het woord 'prijs' houdt iets van een wedstrijdgedachte in stand. Alsof het ene boek een paar tienden van seconden sneller is dan een ander. Of een paar millimeter hoger reikt. Of dieper. Of verder.

Ik heb soms de indruk dat deze wedstrijdgedachte in de literatuur nog al overheerst. Vooral als je ziet hoe vaak critici bezig zijn hun waardeoordeel - en dat is per definitie subjectief - proberen te objectiever en formuleren in termen van dit boek is beter of ietsje slechter dan het andere. Alsof hun oordeel tot stand gekomen is door onbevooroordeeld gemeet met linten en stopwatches.

De v.d.Hoogt-prijs is expliciet een aanmoedigingsprijs. En naar mijn idee is de aanmoediging het wezen van elke literaire prijs. Het is niet meer maar ook niet einder. Op mij heeft de prijs tenminste in deze zin gewerkt. Hij kwam voor mij op een belangrijk moment. Namelijk min of meer aan het eind van een ontwikkeling waarin ik mij van iemand die wel eens wat schrijft ontwikkelde tot iemand die zijn beroepsidentiteit als schrijver serieus ging, nemen en dat ook concretiseerde door in zijn dagelijks leven daar tijd voor in te ruimen.

Als zodanig heeft deze prijs en misschien nog meer dit feest voor mij het karakter van een rite de passage» Een officiële bekrachtiging en inwijding.

Het klinkt nog al zwaar. Te zwaar. Vooral als je het vergelijkt met een andere rite de passage die ik in mijn boek 'Vreemde eend' beschrijf. Namelijk de besnijdenisfeesten van de Bagisoe-stam in Oeganda waar je als jongen met voorhuid aan begint en als man zonder voorhuid weer uitkomt.

Het essentiële verschil met mijn rite de passage zit 'm daarin dat bij de Bagisoe-jongens iets werd weggenomen en ik er iets bij kreeg. Dat stelt mij in staat het te delen met Marianne die al de jaren die aan dit moment vooraf zijn gegaan mijn voornaamste aanmoedigster was.